

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ НА ДИНАМІКУ НАРОСТАННЯ АСИМІЛЯЦІЙНОЇ ПОВЕРХНІ КОРМОВИХ БОБІВ

В.А. Нідзельський, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

Проаналізовано вплив технологічних елементів на динаміку наростання асиміляційної поверхні кормових бобів.

Кормові боби, удобрення, інокуляція, норми висіву, площа живлення, урожайність.

Кормові боби серед інших зернобобових культур є досить високоврожайною культурою. За сприятливих умов та відповідної агротехніки урожайність може сягати 50 ц/га і більше та до 500 ц зеленої маси. Насіння кормових бобів містить 25–35 % білку, а на 1 к.о. припадає близько 200 г перетравного протеїну [4]. Білок кормових бобів містить більшість незамінних амінокислот, значний відсоток його фракції належить до водорозчинних. Це свідчить про те, що він добре засвоюється тваринами. Кормові боби можна з успіхом вирощувати на зелений корм у посівах, сумісних з кукурудзою, викою та вівсом [2]. Завдяки своїй властивості зв'язувати вільний азот із повітря за допомогою бульбочкових бактерій і залишити його в ґрунті, вони є добрим попередником для наступних культур сівозміни. Зелену масу можна з успіхом використовувати на зелене добриво. Тобто кормові боби є досить пластичною культурою із широким спектром використання й досяганням значного економічного ефекту, що робить культуру кормових бобів несправедливо забутою та відставленою на задній план серед інших зернобобових культур [1,3].

Мета дослідження – встановити залежність формування асиміляційної поверхні та продуктивності рослин кормових бобів під впливом інокуляції та доз мінеральних добрив.

Методика проведення досліджень. Дослідження передбачали вивчення особливостей росту, розвитку та формування фотосинтетичної, симбіотичної, зернової та кормової продуктивності рослин кормових бобів залежно від впливу доз мінеральних добрив та норм висіву, а також визначення економічної й енергетичної ефективності досліджуваних елементів технології вирощування згідно методик польового дослідження.

У досліді вивчали дію та взаємодію двох факторів: А – дози мінеральних добрив; В – інокуляція насіння. Розміщення варіантів систематичне у два яруси. Розмір облікової ділянки – 50 м²; дослідної – 36.2 м². Попередником була кукурудза на зерно. Основний обробіток ґрунту включав у себе лущення стерні у два сліди дисковою бороною на глибину 6–8 см з наступною оранкою на 25–27 см.

З осені в основне удобрення під оранку вносили фосфорно-калійні добрива в кількості P₆₀K₆₀ у вигляді суперфосфату простого гранульованого й 40 % калійної солі. Рано навесні проводили закриття вологи важкими зубовими боровами, а пізніше передпосівну культивувацію глибиною 5–6 см.

1. Схема досліду

Сорт	Дози мінеральних добрив	Інокуляція
Білун	$P_{60}K_{60}$	Без інокуляції 3 інокуляцією
	$N_{30}P_{60}K_{60}$	Без інокуляції 3 інокуляцією
	$N_{60}P_{60}K_{60}$	Без інокуляції 3 інокуляцією

Під передпосівну культивуацію вносили азотні добрива у вигляді аміачної селітри в дозі N_{30} і N_{60} згідно схеми досліду (табл. 1). Сівбу проводили в першій декаді квітня насінням сорту Білун. Спосіб сівби звичайний рядковий з міжряддям 15 см. Норма висіву насіння 450–600 тис. шт./га, глибина загортання – 5–6 см. Перед сівбою насіння обробляли ризоторфіном (штам 4, селектований лабораторією ґрунтової мікробіології Інституту землеробства УААН) у поєднанні з молібденовокислим амонієм з розрахунку 50 г на гектарну норму висіву насіння.

Протягом вегетаційного періоду кормових бобів проводили два міжрядних обробітки з появою бур'янів. У фазі 3–5 парнопірчастого листка вносили післясходовий гербіцид базагран новий, 48 % в. р. – 2 л/ га. У фазі бутонізації рослин проводили перше позакореневе підживлення повним мінеральним добривом $N_{10}P_{10}K_{10}S_{3.6}$ у вигляді суміші нітрофосу й сульфату калію в поєднанні зі стимулятором росту ДГ–75А (10 мл/ га). Позакореневе підживлення поєднували з внесенням фунгіциду та інсектициду: тілт преміум – 0,5 л/га і Бі–58 новий, 40 % к. е., 0,8 л/га. Друге позакореневе підживлення проводили аналогічною баковою сумішшю через 8–10 днів після першого.

Збирання врожаю розпочинали, коли дозрівало насіння в бобах нижнього й середнього ярусів, прямим комбайнуванням “Sampo–500”. Впродовж вегетаційного періоду кормових бобів проводили такі спостереження та дослідження з рослинами й ґрунтом:

- фенологічні спостереження за ростом і розвитком рослин кормових бобів проводили згідно “Методики державного сортовипробування сільськогосподарських культур”. Відмічали такі фази росту й розвитку: повні сходи, бутонізація, повне цвітіння, утворення зелених бобів, фізіологічна стиглість і повна стиглість. За початок фази приймали дату, коли в неї вступило 10–15 % рослин і повну фазу – 70–75 % рослин;
- визначали біометричні показники рослин кормових бобів в основні фази росту й розвитку (“Основи наукових досліджень в агрономії”). Для цього відбирали по 10 рослин у двох несуміжних повтореннях і визначали висоту рослин, динаміку наростання сирової й сухої речовини;
- оцінку фотосинтетичної продуктивності рослин проводили за такими показниками: площа листової поверхні, фотосинтетичний потенціал (ФП), чиста продуктивність фотосинтезу (ЧПФ) згідно “Методики проведення дослідів з кормовиробництва і годівлі тварин”. Площу листової поверхні визначали методом “висічок”, а наростання органічної речовини – ваговим методом;
- кількість та масу активних та неактивних бульбочок, а також загальний і

активний симбіотичний потенціали й кількість біологічно фіксованого азоту визначали за методикою Г.С. Посипанова;

- запаси продуктивної вологи в орному й метровому шарі ґрунту визначали через кожні 10 днів відбираючи проби на горизонтах через кожні 10 см. Вміст вологи в ґрунті визначали гравіметричним методом (“Агрохімічний аналіз”);
- вміст легкогідролізованого азоту в орному шарі ґрунту визначали фотометричним методом у модифікації В.Н. Кудеярова, рухомого фосфору й обмінного калію – фотоелектроколориметричним і полуменевофотометричним методами В.Ф. Чирикова в модифікації ЦІНАО (“Методика агрохимических исследований”);
- індивідуальну продуктивність рослин та облік урожаю проводили згідно “Методических указаний по проведению полевых опытов с кормовыми культурами”. Збирання врожаю проводили суцільним способом, зважуючи масу зібраного зерна з кожної ділянки окремо;
- визначали біохімічні показники якості насіння кормових бобів залежно від впливу доз мінеральних добрив (“Зоотехнический анализ кормов”);
- визначення економічної та енергетичної ефективності елементів технології вирощування кормових бобів проводили за допомогою методичних рекомендацій “Анализ хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий” і “Енергетична оцінка систем і технологій вирощування сільськогосподарських культур”.

Результати досліджень. Фотосинтез є найважливішою функцією рослинних організмів, що відповідає за формування урожаю. Хід і рівень цих процесів залежить, по-перше, від генетичної й екологічної природи та властивостей вирощуваної культури й, по-друге, від рівня забезпечення рослин умовами навколишнього середовища (світло, температура, вологість, режим забезпечення елементами мінерального живлення і т.д.).

Крім того, періодичні обліки (через 7–10 днів) упродовж вегетації дають можливість визначити фотосинтетичний потенціал посівів і чисту продуктивність фотосинтезу. У результаті таких обліків протягом декількох років з високим і середнім рівнем урожайності можна сформувати оптимальний графік росту листків для досягнення високого урожаю цієї культури й у певних екологічних умовах. З врахуванням оптимального графіка доцільно коректувати й агротехніку вирощування – норми й способи сівби, удобрення й підживлення тощо.

Зменшення освітленості середніх та нижніх ярусів листків у рослин викликає посилення їх росту у висоту в гонитві за світлом, прискорює відмирання нижніх листків і, крім того, погіршення умов утворення, формування та дозрівання репродуктивних органів. У табл. 2 наведено динаміку площі асиміляційної поверхні листків кормових бобів залежно від впливу доз мінеральних добрив та інокуляції насіння. У середньому за 2009–2010 рр. взаємодія цих факторів сприяла збільшенню площі листової поверхні кормових бобів, яка протягом вегетаційного періоду рослин зростає до фази наливання насіння, після чого різко зменшується, що пов’язано з перерозподілом поживних речовин (відтоком з листків до репродуктивних органів) та ураженням хворобами, у результаті чого відбувається підсихання та опадання листків нижнього й середнього ярусів, хоча ріст і розвиток рослин

ще продовжується.

2. Динаміка площі асиміляційної поверхні листків кормових бобів залежно від доз мінеральних добрив та інокуляції насіння, тис. м²/га (у середньому за 2009–2010 рр.)

Фактори			Фази росту й розвитку					
Сорт	Дози мінеральних добрив	Інокуляція	3-й листок	бутонізація	повне цвітіння	утворення зелених бобів	наливання насіння	фізіологічна стиглість
Білун	Без добрив	З інокуляцією	2,21	13,7	19,7	32,7	58,2	32,2
		Без інокуляції	2,32	14,3	20,1	33,2	59,4	34,2
	P ₆₀ K ₆₀	З інокуляцією	2,34	15,0	21,5	36,8	59,5	34,6
		Без інокуляції	2,40	15,7	23,3	38,9	61,1	36,2
	N ₃₀ P ₆₀ K ₆₀	З інокуляцією	2,67	18,7	25,5	41,0	63,5	38,5
		Без інокуляції	2,71	18,8	26,3	42,6	65,4	39,8
	N ₆₀ P ₆₀ K ₆₀	З інокуляцією	2,90	22,0	28,7	44,4	68,5	42,2
		Без інокуляції	2,91	22,7	30,4	46,8	71,1	43,9

Максимальне значення площі листової поверхні – 71,1 тис.м²/га відмічено у фазі наливання насіння на ділянках досліду, де вносили мінеральні добрива в дозі N₆₀P₆₀K₆₀ та застосовували інокуляцію насіння. Покращення забезпечення рослин елементами мінерального живлення протягом вегетаційного періоду та інокуляція насіння сприяло формуванню максимальної площі листової поверхні кормових бобів – 71,1 тис.м²/га та забезпечило більш ефективне використання сонячної енергії під час фотосинтезу. Відповідно мінімальне значення було у варіанті, де не вносили добрива або ж у варіанті де вносили добрива в кількості P₆₀K₆₀ і без інокуляції насіння спостерігали найменше значення площі листової поверхні – 34,2 – 34,6 см².

Висновки. Виходячи з наведених даних, можна зробити висновок, що інокуляція насіння разом з мінеральними добривами мала позитивний вплив на динаміку наростання асиміляційної поверхні, особливо це мало прояв у пізніх фазах розвитку рослин.

Список літератури

1. Бабич А.О. Кормові і білкові ресурси світу: монографія / А.О. Бабич. – К., 1995. – 298 с.
2. Гойсюк Ю.В. Вдосконалення агротехнічних заходів вирощування кормових бобів в умовах південно-західної частини Лісостепу України автореферат дис. ... канд. с.-г. наук: 06.01.09 рослинництво / Ю.В.Гойсюк. – К., 2001. – 20 с.
3. Коць С.Я. Мінеральні елементи і добрива в живленні рослин / С.Я. Коць, Н.В. Петерсон. – Вид.2-ге, переробл. і допов. – К.:Логос, 2009. – 182 с.
4. Лихочвор В.В. Зерновиробництво / В.В. Лихочвор, В.Ф. Петриченко, П.В. Іващук. – Львів: НВФ «Українські технології», 2008. – 624 с.

Проанализировано влияние технологических элементов на динамику нарастания ассимиляционной поверхности кормовых бобов.

Кормовые бобы, удобрения, инокуляция, нормы высева, площадь питания, урожайность.

The influence technological elements dynamics growing of broad beans assimilation surface.

Forage bobs, fertilizers, treatment rhizobiums, norms of sowing, area of feed, productivity.